

L'autogovern i la llibertat religiosa

Adoración Castro Jover

Els canvis que la Constitució espanyola de 1978 va produir en la distribució territorial del poder —es va passar d'un sistema molt centralitzat a un sistema regit pel principi de descentralització— i en el reconeixement de llibertats i drets entre els quals hi ha la llibertat religiosa s'analitzen en aquest article des del punt de vista de les actuacions concretes dutes a terme a Catalunya en aquest àmbit.

INTRODUCCIÓ

Arran de la Constitució espanyola (d'ara endavant, CE) de 1978, la distribució territorial del poder s'ha concretat en una organització del territori en comunitats autònomes que en el decurs d'aquests anys han anat assumint cada cop més competències. Entre les competències que van poder assumir, hi havia el desenvolupament i l'execució de la llibertat religiosa com a dret fonamental. Tanmateix, cap estatut d'autonomia no va assumir aquesta competència, la qual cosa, però, no vol pas dir que de forma indirecta, a través de les competències assumides per les comunitats autònomes en altres matèries, no puguin intervenir en les matèries en les quals es projecta la llibertat religiosa.

En aquests anys en què totes les comunitats autònomes estan assolint un sostre de competències més elevat, les que tenen un sentiment nacional més fort propugnen reformes que suposen canvis importants (Catalunya i el País Basc). Però només Catalunya ha fet palès el desenvolupament d'una política en matèria religiosa; assumir competències en aquest matèria forma part dels seus objectius, entre d'altres.

Així doncs, el contingut d'aquestes pàgines mira d'exposar dues qüestions. En primer lloc i amb caràcter general, quin és el sistema de distribució de competències; en segon lloc, quin és l'àmbit de competències de les comunitats autònomes pel que fa als assumptes religiosos. Acabaré amb unes consideracions finals tot fent una menció específica a l'experiència catalana.

DESCRIPCIÓ DEL SISTEMA DE DISTRIBUCIÓ DE COMPETÈNCIES

La planificació constitucional de l'organització dels ens públics es caracteritza per una forta descentralització, les bases de la qual es troben en la clàusula de l'Estat democràtic que defineix l'Estat en l'article 1 de la Constitució i en l'article 2 d'aquest text normatiu, el qual, després d'afirmar la indissoluble unitat de la nació espanyola, reconeix i garanteix el dret a l'autonomia de les nacionalitats i les regions que la integren. Sobre aquestes bases es desenvolupa en els capítols I i III del títol VIII de la Constitució espanyola de 1978 l'organització de les comunitats autònomes.¹

El sistema que s'estableix és un sistema obert de naturalesa dispositiva en el qual es preveuen diversos procediments per poder accedir a l'autonomia que deixen oberta la possibilitat de configurar comunitats autònomes (d'ara endavant, CA) o no, i de configurar-les amb sostres competencials molt diferents. El constituent és conscient que la realitat espanyola és plural, que hi coexisteixen territoris amb un fort sentiment nacional, entre els quals s'inclouen Catalunya, Galícia i el País Basc, així com d'altres en els quals aquest sentiment està atenuat o no existeix. Aquesta és la raó per la qual configura un marc que presenta una enorme flexibilitat per tal que la diversitat sigui possible, però que també ho pugui ser l'homogeneïtat d'acord, no només amb la realitat actual dels diferents territoris en què es dividia l'Estat, sinó també amb els canvis que es puguin produir en el futur.

Malgrat aquest punt de partida potencialment diferent, els pactes autonòmics de 1981 decideixen l'organització de l'Estat sobre la base de les CA, establint un procediment de via ràpida, previst en l'art. 151, i un altre de més lent, l'establert en l'art. 143, que permetés que les comunitats menys preparades es poguessin adaptar a la nova situació; també els proporcionava un termini de cinc anys per assumir progressivament les competències previstes en els seus estatuts. La tendència ha estat d'anar accedint totes i a poc a poc a l'assumpció del sostre més elevat de competències permès per la Constitució espanyola. A través dels pactes autonòmics de 1992, les competències s'amplien a les deu comunitats que tenien un nivell competencial més baix. Les vies jurídiques emprades han estat la transferència de matèries de competència estatal per llei orgànica (Llei orgànica 9/1992, de transferència de competències) i la posterior reforma dels estatuts corresponents que es va dur a terme el 1994. A partir d'aquest moment es produeix una igualació competencial entre les comunitats que havien accedit mitjançant l'art. 143 i les altres. Només van quedar diferències transitòries en l'ensenyament no universitari (que va ser transferit el 1999) i en la sanitat (matèria transferida el 2001 a les deu comunitats a les quals encara no se'ls havia atorgat aquesta competència).

D'aquesta manera s'ha produït una igualació —no pas una identitat— de les competències de les disset comunitats, la qual cosa ha suposat alhora una homogeneïtzació de les competències de l'Estat que, bàsicament, són les mateixes a tot el territori de l'Estat.² Però aquesta homogeneïtzació no afecta el principi dispositiu i, per tant, no impedeix un model asimètric en el qual unes comunitats són substancialment diferents de les altres.³

Entre les competències que van poder assumir les comunitats autònomes, hi havia el desenvolupament i l'execució de la llibertat religiosa com a dret fonamental

Un dels factors que caracteritzen el model de l'Estat autonòmic triat per la CE és l'anomenat «fet diferencial» que consisteix en el reconeixement de trets particulars en algunes CA a les quals es remet la concreció dels elements diferencials en els seus estatuts d'autonomia, les manifestacions més importants dels quals són la cooficialitat de les llengües (Estatut del País Basc, Catalunya, Galícia, Illes Balears, València), un finançament especial basat en un sistema de concerts i convenis (País Basc i Navarra), drets civils especials (País Basc, Navarra, Catalunya) i una

organització territorial diferenciada (País Basc, Canàries, Balears).

La distribució de competències entre l'Estat i les CA està recollida en els articles 148 i 149 de la CE. La seva lectura posa en relleu que el sistema de competències establert a la Constitució es diferencia del sistema federal en què, en aquest sistema, l'Estat federal assumeix totes les que no estan indicades en una llista a la Constitució, i es diferencia del sistema regional en què, en aquest últim, les regions només tenen les competències

que els confereix la Constitució, mentre que a l'Estat li corresponen totes les que no s'especifiquen en aquesta llista.

En els Estats federals, la competència federal seria taxada o d'atribució, mentre que la clàusula federal intervé a favor dels Estats federals. A les regions, la competència d'atribució és de les regions i la clàusula residual intervé a favor de l'Estat.

El sistema espanyol és una mica més complicat atès que no estableix un sistema tancat de distribució competencial sinó els criteris per a la seva determinació mitjançant normes posteriors i els principis reguladors d'aquesta distribució quan aquesta ja hagi estat duta a terme.

Així doncs, el sistema espanyol s'assembla al federal en el sentit que existeix una línia de competències exclusives de l'Estat, però es diferencia en el fet que la clàusula residual no sempre és a favor de la comunitat autònoma, atès que cal que aquesta l'hagi assumit en el seu estatut d'autonomia; en cas contrari, la competència no assumida pertany a l'Estat.

La major part de les competències es poden agrupar en quatre categories: competències exclusives de l'Estat, competències concurrents, competències compartides entre l'Estat i les CA i competències exclusives de la CA.

Les competències exclusives de l'Estat o de les CA atorguen al seu titular tots els poders en la matèria corresponent. Estem davant d'una competència concurrent quan a l'Estat li correspon la competència per poder aprovar una llei bàsica, i, a les comunitats, les lleis de desenvolupament, a banda de la potestat reglamentària i l'execució. Quan a l'Estat li correspon la potestat legislativa i a les CA, l'execució, aleshores la competència és una competència compartida.

Les competències més importants són les concurrents, com ara l'educació i la sanitat; aquestes competències fan possible l'adaptació d'una legislació de caràcter general a les especificitats concretes de cada comunitat.

En general, la major part de les CA van tendir a recollir en els seus estatuts el major nombre possible de competències, però no podem dir que les competències assumides hagin estat les mateixes. Així doncs, per exemple, Catalunya va assumir la gestió de les presons; el País Basc, tot

Però només Catalunya ha fet palès el desenvolupament d'una política en matèria religiosa

i que la possibilitat d'assumir aquesta competència apareix en el seu estatut, no va voler-la assumir en el seu moment; les altres CA no la van assumir en els seus estatuts.

Pel que fa al finançament de les CA, existeixen dos sistemes: el foral, que correspon a Navarra i el País Basc, que forma part del fet diferencial, i el general, que és aplicable a les altres quinze comunitats. El primer sistema atorga als ens forals la competència per poder fixar la major part dels impostos i la seva recaptació, tot donant una quota a l'Estat pels serveis prestats a la comunitat. El sistema general⁴ consisteix en què l'Estat té la titularitat normativa i gestiona una part majoritària dels impostos (altres corresponen a les CA), i transfereix totalment o parcial el producte a les CA per finançar les competències que aquestes han assumit (això són els anomenats tributs cedits). El sistema general ha experimentat alguns canvis. El 1993 es va transferir el 15% de l'IRPF. L'última reforma va tenir lloc amb la Llei 21/2001, de 27 de desembre, aplicable a partir de l'1 de gener. Amb aquesta llei s'ha incrementat la capacitat normativa sobre els tributs cedits, s'ha ampliat el percentatge de l'IRPF fins al 33%, s'ha incrementat la participació de les CA en la gestió tributària i s'ha ampliat el nombre d'impostos cedits (el 35% de la recaptació líquida de l'IVA, impostos especials...).

DISTRIBUCIÓ COMPETENCIAL I LLIBERTAT RELIGIOSA

Un cop descrita amb caràcter general la distribució de competències entre l'Estat i les CA, es tracta ara d'examinar de quina manera aquesta distribució incideix en les matèries que integren la disciplina del dret eclesial.

L'eix vertebrador d'aquesta disciplina està constituït per l'estudi en profunditat del dret fonamental reconegut en l'art 16.1 de la CE, en la seva dimensió individual i col·lectiva.

Així doncs, segons s'estableix en l'art. 149.1, a l'Estat li correspon la regulació de les condicions bàsiques d'aquest dret mitjançant una llei orgànica. En aquesta matèria, el principi d'unitat funciona com a límit al principi d'autonomia;⁵ així es garanteix la igualtat de drets i obligacions de tots els ciutadans sigui quin sigui el territori on resideixen.⁶

En línia de principi, les CA poden exercir competències legislatives de desenvolupament i competències d'execució; així doncs, poden tenir competències concurrents i compartides amb l'Estat. Tanmateix, cap dels estatuts vigents actualment ha assumit aquesta competència.

La llibertat religiosa ha estat desenvolupada en la Llei orgànica de 5 de juliol de 1980 (d'ara endavant, LOLR). En aquesta llei es regulen tant les manifestacions individuals com col·lectives de la llibertat religiosa, manifestacions que es projecten en matèries que a voltes són competència de forma exclusiva de l'Estat o de les CA, malgrat el fet que la majoria de vegades es tracta de competències concurrents i compartides.

Per exemple, la regulació del matrimoni és competència exclusiva de l'Estat. Són competència exclusiva de les comunitats autònomes: el patrimoni històric-artístic d'interès per a la

La Constitució és un marc que presenta una enorme flexibilitat per tal que la diversitat sigui possible, però que també ho pugui ser l'homogeneïtat

comunitat autònoma i que no sigui de titularitat estatal; l'urbanisme, més concretament, la previsió d'espais per a usos religiosos; el turisme, tot incloent-hi el turisme religiós, i l'assistència social, que és important des del punt de vista religiós atesa l'acció important de les confessions en aquest àmbit.

Entre les competències concurrents més significatives pel que fa al tema que estem tractant aquí, trobem l'educació i la sanitat. En particular i pel que fa a l'àmbit educatiu, hem de posar en relleu la signatura de convenis amb els centres privats, la major part dels quals són confessionals catòlics, així com l'assumpció de la contractació i el pagament del professorat de religió.

Finalment, l'assistència religiosa en centres públics (hospitaris i penitenciaris) entra dins les competències compartides per l'Estat i les CA.

És per això que, indirectament, les CA poden tenir àmplies competències en les diferents manifestacions de la llibertat religiosa segons l'àmbit en el qual aquesta es projecti.

Les confessions religioses (dimensió col·lectiva de la llibertat religiosa) estan sotmeses a un règim especial que les diferencia dels altres fenòmens associatius. La seva regulació es troba en els articles 5 i 6, que estableixen l'adquisició de la personalitat jurídica a través de la inscripció en el Registre d'Entitats Religioses que depèn del Ministeri de Justícia i el reconeixement posterior de plena autonomia, així com la possibilitat d'establir les seves pròpies normes d'organització, règim intern i règim del seu personal; també poden incloure en les seves normes i en les normes de les institucions la creació de clàusules de salvaguarda de la seva identitat religiosa i del seu caràcter propi.

D'aquesta manera s'estableixen unes condicions bàsiques que

hauran de ser comunes a tot el territori nacional per a les confessions religioses la regulació de les quals està exclosa a les CA. Les dues comunitats (País Basc⁷ i Catalunya⁸) que han promulgat una Llei d'associacions en l'àmbit de les competències assumides en els seus estatuts han exclòs, tot emprant diferents fórmules⁹, les confessions religioses de l'àmbit d'aplicació de les lleis respectives.

La realització efectiva de les diferents manifestacions de la llibertat religiosa requereix moltes vegades la cooperació dels poders públics. L'article 7 de la LOLR recull la cooperació a la qual es refereix l'art. 16.3 de la CE, una cooperació que és una projecció de l'art. 9.2 de la CE¹⁰ i que, per tant, recull un mandat adreçat als poders públics en l'àmbit de les seves competències respectives d'intervenir per eliminar els obstacles que impedeixin la llibertat religiosa i crear les condicions que permetin l'exercici d'aquesta. Els beneficiaris d'aquesta activitat positiva dels poders públics són els individus i els grups. Aquesta cooperació pot ser realitzada de forma unilateral pels poders públics en compliment del mandat constitucional o, tal com preveu l'article 7 de la LOLR, es podran establir acords o convenis.¹¹

La utilització dels acords com a instrument de cooperació obliga a distingir dos nivells: un de purament formal i un altre de material.

Des del punt de vista formal, aquests acords tenen una naturalesa diferent i estan sotmesos a diferents requisits. Així doncs, els acords amb l'Església catòlica tenen una naturalesa de tractat internacional, la seva incorporació a l'ordenament intern exigeix que siguin publicats en el *Boletín Oficial del Estado* amb rang de llei ordinària. Les confessions religioses minoritàries podran tenir accés a la signatura d'un acord si, atès el seu àmbit i nombre de creients, han assolit un arrelament significatiu. L'aprovació de l'acord es farà mitjançant una llei de les Corts Generals, i la seva elaboració es farà segons el procediment establert per a les lleis ordinàries.¹²

De la mateixa manera que els tractats internacionals i segons el que s'ha establert en l'art.

149.1.3, els acords amb l'Església catòlica són competència exclusiva de l'Estat. Així doncs, des de la perspectiva del dret internacional, l'Estat és l'únic responsable del compliment d'allò que està establert en els tractats que ha subscrit. Tanmateix, des de la perspectiva del dret intern no podem ignorar la distribució de competències entre l'Estat i les CA. Per tant, hem de concloure que l'execució en l'ordre intern dels compromisos assumits en l'àmbit internacional correspondrà als ens que tinguin competència en la matèria a la qual el tractat es refereixi.¹³

I quelcom similar succeeix amb els acords amb les confessions minoritàries: malgrat que han de ser aprovats per una llei de les Corts Generals,¹⁴ la distribució competencial determinarà a qui li corresponen les matèries que s'hi recullen.

Des del punt de vista material, no hi ha diferències entre els acords atès que tots són acords de cooperació; és a dir, a través dels acords amb les confessions religioses, els poders públics miren de crear les condicions que facin possible o afavoreixin l'exercici de la llibertat religiosa i d'eliminar els obstacles que els impedeixin. Així doncs, des del punt de vista material, els acords no són altra cosa que la concreció, amb la col·laboració de les confessions, de matèries la regulació de les quals correspon als poders públics en l'àmbit de les seves competències. Pel que fa a les matèries que són competència seva, quan les CA facin servir acords amb les confessions que tinguin acords legislatius amb l'Estat, aquests seran convenis d'execució dels que constituïran el marc general.

Pel que fa a les confessions que no tenen acords amb l'Estat, el mandat constitucional d'intervenció adreçat als poders públics en l'àmbit de les seves competències per fer possible un exercici igual de la llibertat religiosa permet la signatura de convenis amb les confessions corresponents, l'objectiu dels quals pot ser fer efectiu l'exercici de la llibertat religiosa; l'exemple més important és el de l'assistència religiosa en els centres hospitalaris o penitenciaris i la contractació del professorat de religió. També podran signar convenis de col·laboració més amplis, el contingut dels quals s'haurà de desenvolupar en el marc de les seves competències i que tindran un àmbit d'aplicació limitat a la comunitat autònoma corresponent. En aquest sentit, cal posar en relleu la signatura a Catalunya del Conveni marc amb la Comunitat Baha'í i del Conveni marc amb la Lliga per a la Laïcitat el 15 de desembre de 2004.

Tant les manifestacions individuals com col·lectives de la llibertat religiosa es projecten en matèries que a voltes són competència de forma exclusiva de l'Estat o de les CA, malgrat el fet que la majoria de vegades es tracta de competències concurrents i compartides

CONSIDERACIONS FINALS

La competència de les CA pel que fa a matèries relacionades amb la llibertat religiosa, tant en el nivell individual com en el col·lectiu, s'ha vist ampliada a mesura que se'ls han anat transferint competències. Actualment tenen competències importants, per bé que indirectes, atès que no tenen competència per desenvolupar les condicions bàsiques establertes a la LOLR.

Fins avui, Catalunya és, sens dubte, la comunitat autònoma que ha manifestat més interès per augmentar la seva capacitat d'intervenció en els assumptes religiosos. Aquesta comunitat ha començat a prendre iniciatives l'objectiu final de les quals és assumir competència en aquesta matèria. Aquestes iniciatives s'han concretat en la creació d'estructures que serveixen de via per conèixer quines confessions religioses tenen el seu àmbit d'actuació a Catalunya i per establir relacions de col·laboració amb aquestes.

Així doncs, cal destacar l'obertura d'un llibre de registre d'entitats religioses¹⁵ mitjançant la Resolució d'11 de març de 1994¹⁶ que actualment es troba a la Direcció General de Dret i d'Entitats Jurídiques, que depèn de la Conselleria de Justícia; la seva naturalesa és informativa

i s'hi inscriuen les entitats religioses que desenvolupin les seves funcions sobretot a Catalunya i que, al seu torn, apareguin inscrites en el Registre d'Entitats Religioses del Ministeri de Justícia.

Pel que fa a la creació de la Secretaria de Relacions amb les Confessions Religioses¹⁷ a través de l'art. 13 del Decret 184/2000, de 29 de maig, de reestructuració del Departament de la Presidència,¹⁸ aquest òrgan depèn tant del conseller de la Presidència com del secretari general, i equivaldria a la Direcció General d'Assumptes Religiosos en l'àmbit estatal.

De la mateixa manera, la Moció 115/VI del Parlament de Catalunya sobre la política envers les confessions religioses, aprovada pel ple del Parlament en la sessió núm. 39 el 28 de juny de 2001, és interessant. Entre els seus objectius més importants

hi ha l'ampliació de l'autogovern en matèria religiosa; s'han iniciat negociacions amb l'Estat per transferir a la Generalitat les competències necessàries per poder desenvolupar una política específica en matèria religiosa dins del marc legal vigent. Entre les mesures previstes hi ha el traspàs a la Generalitat del 0,53 % de l'IRPF destinat a finalitats solidàries; l'increment de la participació de la Generalitat en les polítiques religioses de l'Estat i la seva presència en el Consell Assessor de Llibertat Religiosa i en les comissions mixtes Estat-confessions religioses; finalment, la creació en el moment oportú d'una comissió assessora de llibertat religiosa de Catalunya amb representació d'experts, de confessions religioses i del pensament laic.

La competència de les CA pel que fa a matèries relacionades amb la llibertat religiosa, tant en el nivell individual com en el col·lectiu, s'ha vist ampliada a mesura que se'ls han anat transferint competències

NOTES

1. Vegeu J. SANTAMARIA PASTOR, *Principios de Derecho Administrativo*, vol. I, 3a ed. Madrid, Centro de Estudios Ramón Areces, 2000, p. 124-140 i 244-273. La distribució competencial ha estat considerada des de la perspectiva de la jurisprudència del Tribunal Constitucional per F. TOMAS Y VALIENTE a *El reparto competencial en la jurisprudencia del Tribunal Constitucional*. Madrid, Tecnos, 1988.

2. J. CORCUERA ATIENZA, «La cuestión regional' en España y la construcción del Estado autonómico», en *Curso de Derecho Público de las Comunidades Autónomas*, dir. Jaime Rodríguez-Arana i Pablo García Mexía, Madrid, Montecorvo, 2003, p. 99-130, esp. p. 112.

3. *Ibidem*, p. 105.

4. Regulat per la Llei orgànica 8/1980, de 22 de setembre, de finançament de les comunitats autònomes i modificada per la Llei 21/2001, de 27 de desembre, que regula les mesures fiscals i administratives del nou sistema de finançament de les comunitats autònomes de règim comú i de les ciutats amb estatut d'autonomia.

5. La igualtat com un dels límits al principi d'autonomia ha estat apuntat per J. L. SANTAMARIA PASTOR, a *Principios de Derecho Administrativo...* cit. p. 134 i s.

6. L'actuació dels drets fonamentals com a element unificador ha estat destacada per F. FERNANDEZ SEGADO, a *El sistema constitucional español*, Madrid, Dykinson, 1992, p. 874.

7. Llei de 12 de febrer de 1988.

8. Llei 7/1997, de 18 de juny.

9. La Llei basca es refereix a les «associacions religioses»; la catalana exclou del seu àmbit d'aplicació les que estan sotmeses a una normativa específica que estableixi la inscripció de la seva constitució en un registre especial.

10. Un estudi més ampli sobre l'abast i el fonament normatiu de l'actuació positiva dels poders públics es troba a A. CASTRO JOVER, «Laicidad y actividad positiva de los poderes públicos», a *Iustel Revista General de Derecho Canónico y Derecho Eclesiástico del Estado*, núm. 3 (2003), p. 1-27.

11. Fins ara s'han signat els acords amb l'Església catòlica de 4 de desembre de 1979 i amb les següents confessions minoritàries: Acord amb la Federació d'Entitats Religioses Evangèliques aprovat per la Llei 25/1992, de 10 de novembre; Acord amb les Comunitats Israelites aprovat per la Llei 25/1992, de 10 de novembre; Acord amb la Comissió Islàmica aprovat per la Llei 26/1992, de 10 de novembre. Cal indicar que no tots els grups religiosos estan en condicions de signar acords amb l'Estat. Per això cal que es tracti de grups inscrits i que tinguin un «arrelament significatiu»; aquest requisit ha estat interpretat en un sentit comprensiu ampli no només de la relació numèrica o extensió geogràfica sinó també de la influència que hagin tingut en la història o cultura espanyoles.

12. En l'àmbit autonòmic, dues comunitats autònomes han subscrit convenis de col·laboració de caràcter general en el marc dels acords legislatius amb algunes confessions minoritàries: la Comunitat catalana va signar un conveni marc de col·laboració amb el Consell Evangèlic de Catalunya el 21 de maig de 1998, el contingut del qual no és altra cosa que una declaració d'intencions, i la Comunitat de Madrid va signar convenis amb el Consell Evangèlic de Madrid el 18 d'octubre de 1995, amb la Comunitat Israelita de Madrid el 25 de novembre de 1997 i amb la Unió de Comunitats Islàmiques d'Espanya el 3 de març de 1998. Hom pot trobar un comentari sobre aquests convenis a A. GÓMEZ MOVELLÁN, «Convenios de colaboración entre Comunidades Autónomas y minorías religiosas», a *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado*. Vol. XV, 1999, p. 441-451.

13. En aquest sentit, vegeu S. MUÑOZ MACHADO, *Derecho público de las Comunidades Autónomas*, Madrid, Cívitas, 1982, p. 480-481.

14. A. SEGLERS GOMEZ-QUINTERO, a *Libertad religiosa y Estado autonómico*, Granada, Comares, 2005, p. 180, ha posat en relleu l'anomalia que suposa que fora de les vies constitucionals d'atribució de competències es reservi a les Corts Generals l'aprovació dels acords. «Creació de la Secretaria de Relacions amb les Confessions Religioses», a *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado*, vol. XVIII, 2002, p. 509-538, esp. p. 537.

Catalunya ha començat a crear estructures que serveixen de via per conèixer quines confessions religioses tenen el seu àmbit d'actuació a Catalunya i per establir relacions de col·laboració amb aquestes

L'autogovern i la llibertat religiosa

15. Un estudi sobre aquest Registre es troba a A. SEGLERS GOMEZ-QUINTERO, «La descentralización autonómica del Registro de Entidades Religiosas», *Revista General de Derecho Canónico y Derecho Eclesiástico del Estado*, Iustel, núm. 2, maig de 2003.

16. *DOGC*, núm. 1877, de 25 de març de 1994.

17. Pel que fa a aquest òrgan, vegeu A. SEGLERS GOMEZ-QUINTERO, «Creación de la Secretaria de Relaciones amb les Confessions Religioses», *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado*, vol. XVIII, 2002, p. 509-538.

18. *DOGC*, núm. 3152, d'1 de juny de 2000.

Adoración Castro Jover és catedràtica de Dret eclesiàstic de l'Estat a la Universitat del País Basc.

Traducció al català: Beatriu Krayenbühl i Gusi.

TRANS- VERSAL 26

Revista de cultura contemporània

DUES MIRADES: ART I CIÈNCIA

DUES MIRADES: ART I CIÈNCIA

Miquel Puig. Transversal Gràfic | Joan Fontcuberta | Fernando Giraldez. La naturalesa objectiva de la bellesa | Annie Thibault | Lourdes Fañanás i Neus Barrantes-Vidal. Dos camins creatius i una sola natura | Daniel Canogar | Frederic Udina. Matemàtiques i art visual | Marina Núñez | Víctor F. Puentes. Confessions | Manel Esclusa | Aurora Fernández Polanco. Francesc Torres: entre recerca i art. Les fosses de la guerra civil | Juan Urríos

XARXA TRANSVERSAL

Granollers. Noèlia Lafuente i Vanessa Freixa. INcívics a revisió! | Olot. Carme Ortiz. «Posant els punts sobre les is...» | Tortosa. Elena Espuny. Escorxar l'art | Girona. De teatre. Conversa informal entre Joan Anguera i Salvador Sunyer

INFORMACIÓ TRANSVERSAL

Revista de revistes, Arts escèniques, Arts visuals, Audiovisuals i cinema, Disseny, Arquitectura, Literatura i pensament, Música, Divulgació científica

INFORMACIÓ I SUBSCRIPCIONS: IMAC, institut municipal d'acció cultural de Lleida
c. Major, 31, 25007 Lleida. Tel. 973 700 394. Fax 973 700 432
transversal@paeria.es www.revistatransversal.com

Ajuntament de Lleida
Àmbit de Cultura, Esports i
Drets Civils